

Summary :

Ο ποιητής και φιλόσοφος Αριστέας γεννήθηκε στην Προκόννησο. Πιθανώς έζησε τον 6ο αι. π.Χ., όπως μας πληροφορεί το λεξικό Σούδα, δεν είναι όμως εξακριβωμένο. Το μόνο κείμενο που σχετίζεται με τον Αριστέα είναι τα Αρμάσπεια Έπη, τα οποία χωρίζονται σε τρία βιβλία.

Other Names

Date and Place of Birth

Προκόννησος (Προποντίδα/Θάλασσα του Μαρμαρά), 6ος αι. π.Χ.

Date and Place of Death

Προκόννησος (Προποντίδα/Θάλασσα του Μαρμαρά), 6ος αι. π.Χ.

Main Role

Ποιητής/Φιλόσοφος

1. Βιογραφικά στοιχεία, χρονολόγηση και ταύτιση

Ο Αριστέας, γιος του Καϋστρόβιου ή του Δημοχάρη,¹ γεννήθηκε στην [Προκόννησο](#) (ή σύμφωνα με τον G. Huxley στην Αρχαία Προκόννησο [σύγχρονη Αλώνη]),² μια από τις πρώτες αποικίες της [Μιλήτου](#) στην Προποντίδα (της Θάλασσας του Μαρμαρά, της οποίας το σύγχρονο όνομα προέρχεται από τη αφθονία μαρμάρου στην περιοχή). Το πότε ακριβώς έζησε (αν πρώτα δεχτούμε ότι ο Αριστέας δεν ήταν μια εξ ολοκλήρου μυθική προσωπικότητα) αποτελεί αντικείμενο διαφωνίας: από το όνομα του πατέρα του που παραπέμπει στον ποταμό Κάυστρο (το σύγχρονο Kizik Menderes, που βρίσκεται κοντά στην [Εφεσό](#)) φαίνεται ότι γεννήθηκε ή επινοήθηκε η ιστορία του στην Ιωνία. Αν ήταν λοιπόν από τους πρώτους αποίκους της Προποντίδας (περίπου 680 π.Χ.), τότε ο Αριστέας έζησε και συνέγραψε τα έπη του τον 7ο αι. π.Χ. Αυτή η χρονολογία συμφωνεί και με αυτό που προτείνει ο [Ηρόδοτος](#).³ ο ιστορικός συνδυάζοντας πληροφορίες που συνέλεξε από την Προκόννησο, την [Κύζικο](#) και το Μεταπόντιο υπολόγισε το χρονικό διάστημα των 240 χρόνων⁴ (240: 40 = 6 γενιές, 240: 30 = 8 γενιές ή ακόμα πιο συγκεκριμένα 7 γενιές και 7 χρόνια, λαμβάνοντας υπόψη ότι ανά αιώνα έχουμε 3 γενιές)⁵ ανάμεσα στην τελευταία εμφάνιση του Αριστέα στην Προκόννησο και στη μυθική του εμφάνιση (μήπως ήταν κάποια προσωπική επίσκεψη του Ηροδότου);⁶ στη νότια Ιταλία. Δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για την ημερομηνία αυτής της αποκάλυψης από τη στιγμή που δεν υπάρχει κανένα χρονολογικό τεκμήριο ούτε για την μετέπειτα επίσκεψη στο Δελφικό μαντείο, ούτε για το βωμό του Απόλλωνα και ούτε για το άγαλμα του Αριστέα που ανεγέρθηκε στην Αγορά του Μεταπόντιου, όπως αναφέρονται τα δύο τελευταία στοιχεία στο κείμενο του Ηροδότου (και εν μέρει στον Πλίν. *ΦΙ* 7.174).

1.1 Ηρόδοτος

Καθώς ο Ηρόδοτος πιθανώς επισκέφτηκε το Μεταπόντιο προς το τέλος της ζωής του, μετά τη συμμετοχή του στην ίδρυση της πόλης Θούριοι (443 π.Χ.), ορισμένοι ερευνητές (ιδιαίτερα ο J.D.P. Bolton)⁷ τοποθετούν τη δραστηριότητα του Αριστέα από το 680 μέχρι το 620 π.Χ. Ωστόσο, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα ο Ηρόδοτος ή κάποιος άλλος (Πυθαγόρειος) συγγραφέας του 5ου αι. π.Χ. να έχει δημιουργήσει σύνθεση δύο διαφορετικών προσώπων.⁸ ο ένας είναι ο Αριστέας, ο επικός ποιητής που διακήρυττε στους στίχους του ότι ο Απόλλωνας του χάρισε εξαιρετικές γνώσεις, μεταφέροντας τον στην άκρη του κόσμου δίπλα στους σεβαστούς Υπερβόρειους, και ο άλλος ήταν ένας απεσταλμένος του θεού που θα εισήγαγε (εκ νέου;) την (πιθανώς υπερβόρειας προέλευσης) λατρεία του Απόλλωνα στο Μεταπόντιο, πόλη η οποία περηφανευόταν ότι «ετιμάτο αποκλειστικά εκτός από τους Ιταλιώτες και από την παρουσία του Απόλλωνα», σύμφωνα με τα λόγια του Ηροδότου. Αυτό το τελευταίο πρόσωπο θα μπορούσε κάλλιστα να είναι ο Αρισταίος (ένα όνομα που μπορεί εύκολα να μπερδευτεί με το «Αριστέας»), ο γιος του Απόλλωνα και της Κυρήνης, του οποίου το όνομα έχει συνδεθεί με την ίδρυση αποικιών (κυρίως με μια στη Λιβύη), οπότε θα μπορούσε να τιμάται και ως ηρωικός ιδρυτής ακόμα και στη Νότια Ιταλία.⁹

Θα μπορούσε, επίσης, να ήταν ο Αρισταίος ο Κροτωνιάτης,¹⁰ ο γιος του Δαμοφώντα και μαθητής του Πυθαγόρα (Ιάμβ. VP23.104; 36.265) ή ένας ακόμα πιο μυστήριος Πυθαγόρειος, ο Αριστέας ο Μεταπόντιος (Ιάμβ. VP36.267): οι βιογραφικές παραδόσεις που αφορούν την Πυθαγόρειο Σχολή είναι πολύ πολύπλοκες και δεν θα εξηγηθούν εδώ, ιδιαίτερα σε σχέση με ένα πρόβλημα που φαίνεται άλυτο.

Ωστόσο, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η σύνδεση του επικού ποιητή και του ήρωα της πόλης του Πυθαγόρα ή μιας Πυθαγόρειας μορφής, υπό την επήρεια του Υπερβόρειου Απόλλωνα, προηγείται του Ηρόδοτου. Κατά την Ελληνιστική περίοδο, σε συνδυασμό με άλλες Πυθαγόρειες μορφές (ο Άβαρις και ο [Ζάλμοξις](#), για να αναφερθούμε μόνο σε Σκύθες/Υπερβόρειους)¹¹ η ιστορία του Αριστέα έγινε ακόμα πιο περίπλοκη (π.χ. προσθέτοντας τον Απόλλωνα στις τελευταίες του επαφές στη Σικελία *Mir.* 2) αλλά και πιο σαφής (π.χ. με τις συμπληρωματικές επεξηγήσεις σχετικά με τη μεταφυσική πλευρά των περιηγήσεών του στην άκρη του κόσμου, Πλιν.*ΦΙ* 7.174, Max. Tyr. 10.2, 38.3c-f, και Σούδα).¹²

1.2 Στράβωνας

Επομένως, αν απορριφθεί ο 7ος αι. π.Χ. που υποστηρίζει ο Ηρόδοτος, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη δύο μετέπειτα μαρτυρίες: ο Στωικός ιστορικός/γεωγράφος Στράβωνας από την Αμάσεια αμφισβήτησε τις ομοιότητες στη φυσιογνωμία [Αριμασπόν](#) και Κυκλώπων (1.2.10) και υποστήριξε ότι ο Αριστέας, σύμφωνα και με άλλους ιστορικούς, είναι ο δάσκαλος του Ομήρου (14.1.18), και εντάσσεται σε μία σειρά από αρχαιότερους ποιητές, όπως ο Ορφείας. Ο Τατιανός (*Προς Έλληνας* 41) και ο [Ευσέβιος](#) Καισαρείας (*Ευαγγ. Προπ.* 10.11.27) ακολούθησαν παρόμοια παράδοση, πιθανώς εμπνευσμένοι από το έργο του [Ηρακλείδη](#) του Ποντικού ή των πρώτων Πυθαγόρειων. Βέβαια, αυτή η θεωρία απορρίπτεται επειδή η ημερομηνία ίδρυσης της Προκοννήσου τοποθετείται αργότερα.

1.3 Σούδα

Πιο κοντά στην πιθανή ιστορική αλήθεια βρίσκεται ο Βυζαντινός συγγραφέας του λεξικού Σούδα (βλ. λήμ. *Αριστέας*), ο οποίος υποστηρίζει ότι ο Αριστέας έζησε τον 6ο αι. π.Χ., υπό το ακμάζον βασίλειο του [Κροίσου](#) και του Κύρου (ή όπως ευφύως υποστηρίχτηκε από τον E. Rohde στα τέλη του 19ου αι.,¹³ όταν ο Κύρος νίκησε τον Κροίσο και κατέκτησε την πρωτεύουσα της Λυδίας, τις [Σάρδεις](#)), κατά την 58η Ολυμπιάδα (548/545 π.Χ.).¹⁴ Η παραπάνω ημερομηνία υποστηρίχτηκε εκτός άλλων και από τους E. Bette¹⁵ και W. Burkert.¹⁶ Ωστόσο, πρόσφατα ο A. Ivantchik αναφέρθηκε σε μια υστερότερη ημερομηνία:¹⁷ ο Ρώσος ιστορικός θεώρησε ως *terminusantequem* την (πιθανή) αναφορά του Αριστέα από τον Πίνδαρο (στο έργο του Ωριγένη *ΚατάΚέλσου* 3.26) και τον υπαινιγμό του Ξενοφάνη σε έναν από τους στίχους του, ομηρικής έμπνευσης (fr. 3, 5 Gentili-Prato *apud* Αθήναιος, *Δειπνοσοφιστές* 12.526a), που τοποθετείται πριν το 470 π.Χ.

Παράλληλα, ο Ivantchik ορθώς απέρριψε τη θεωρία ότι ο Αριστέας έζησε νωρίτερα από τον Αλκμάν, ο οποίος γνώριζε τους Ισσηδόνες, τον 7ο αι. π.Χ.: καθότι ο ποιητής καταγόταν από τη Λυδία, έμαθε για την ύπαρξη αυτού του λαού από άλλες πηγές (σε άλλες γλώσσες), όπως επίσης γνώριζε και τα χαρακτηριστικά της παράδοσης των [Σκυθών](#) (π.χ. Κολαξαίος).¹⁸ *Totermminusantequem* του κατόπτρου από το [Κελερμές](#) (575 π.Χ. σύμφωνα με τον J.D.P. Bolton, αλλά ίσως το 650 π.Χ. λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα των πρόσφατων αρχαιολογικών ανασκαφών όπως καταγράφονται από τον Ivantchik), με το διάκοσμό του, όπως θεωρείται ότι τον εμπνεύστηκε ο Αριστέας, δε μπορεί να γίνει αποδεκτό: τίποτα δεν αποδεικνύει ότι ο Αριστέας ήταν ο πρώτος και ο μοναδικός που γνώριζε κάποια μυθικά πλάσματα βορειοανατολικής καταγωγής, τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο έμπνευσης των καλλιτεχνών μέσω άλλων λογοτεχνικών δημιουργιών (όχι απαραίτητα ελληνικών) σε αυτή την απομακρυσμένη βόρεια περιοχή του Καυκάσου.¹⁹ Εντούτοις, συμφωνώντας με τον Ivantchik, η λεπτομερής φιλολογική ανάλυση των σωζόμενων αποσπασμάτων των *Αριμασπειών Επών* που αποδίδονται στον Αριστέα, κατά την άποψή μας, δεν θα μπορούσε να προσδώσει μια ακριβή ημερομηνία σε αυτό το έπος: πολλά έργα σχετικά με την προφορική παράδοση και την προφορική ποίηση έχουν αποδείξει ότι η επική γλώσσα δεν μπορεί να συσχετιστεί με συγκεκριμένους συγγραφείς, ούτε να αποδοθεί σε συγκεκριμένες χρονολογίες και, σε τελική ανάλυση, ούτε να ταυτιστεί με την προφορική παράδοση καθ' εαυτήν. Η απουσία συστηματικών και ακριβών γραπτών τεκμηρίων τέτοιων «αρχαϊκών» ελληνικών έργων σημαίνει ότι η κάθε προσπάθεια χρονολόγησης (αρχαϊκών) στίχων αποκλειστικά σε γλωσσολογική βάση

πρέπει να γίνεται με μεγάλη προσοχή, ιδιαίτερα όταν αφορά αποσπάσματα αμφίβολης αυθεντικότητας.

1.4 Επίλογος

Επομένως, ακόμα και αν δεν μπορούμε να εξηγήσουμε για ποιο λόγο το λεξικό Σούδα συσχέτισε τον Αριστέα χρονολογικά με την πτώση των Σάρδεων, δεν διαθέτουμε κάποιο ισχυρό επιχείρημα για να απορρίψουμε αυτή τη θεωρία· προς το παρόν, πιστεύουμε ότι ο Αριστέας ο Προκοννήσιος, συγγραφέας των *Αριμασπέων Επών*, ανήκε στην ίδια ομάδα των αμφιλεγόμενων λογοτεχνικών/μυθικών/θρησκευτικών μορφών του βου αι. π.Χ., όπως ο Πυθαγόρας, ο Ζάλμοξις, ο Επιμενίδης και κυρίως ο Άβαρις.

2. Έργο

Με εξαίρεση τη *Θεογονία* που αναφέρεται στο λεξικό Σούδα, το οποίο είναι εξ ολοκλήρου χαμένο κατά πάσα πιθανότητα ήδη από την αρχαιότητα και γενικά θεωρείται ως απόκρυφο από τους σύγχρονους ερευνητές, το μόνο έργο που συνδέεται με τον Προκοννήσιο είναι τα *Αριμάσπεια Έπη*: το έργο διαιρέθηκε σε τρία βιβλία (βλ. Σούδα) κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους. Το γραμμένο σε εξάμετρο στίχο έπος αναφέρεται ότι υπήρχε μέχρι και τον 2ο αι. μ.Χ. (Γελλ. *Αιτικές Νύχτες* 9.4.1-4, αν απορρίψουμε τον υπερβολικό σκεπτικισμό του J.D.P. Bolton)· δύο (πιθανώς πρωτότυπα) χωρία σώζονται μέχρι και σήμερα και το πρώτο βρίσκεται στην ανώνυμη πραγματεία *Περί Υψους* (10.4), και το δεύτερο στο έργο του 12ου αι. *Χιλιάδες* του Τζέτζη (7.676-679; 686-692). Η έμμεση παράδοση εμπνευσμένη από το πρωτότυπο κείμενο των *Αριμασπέων Επών* (το κείμενο είναι γνωστό άμεσα -είτε στο σύνολό του είτε αποσπασματικά- αλλά είναι κυρίως γνωστό με έμμεσο τρόπο, μέσω των Πυθαγορείων ή ακόμα και μέσα από τα έργα του Ηρακλείτου του Ποντικού) αποδεικνύει ότι τα έπη που αφηγούνταν την ιστορία του Αριστέα, ο οποίος, έχοντας καταληφθεί από τον Απόλλωνα («Φοιβόλαμπτος γενόμενος») έφθασε στους Ισσηδόνες, έναν έντιμο και παραδοσιακό λαό του βορρά που ζούσε πέρα από τη Μαύρη Θάλασσα, μεταξύ των γνωστών Σκυθών και των μυστήριων μονόφθαλμων Αριμασπών, οι οποίοι πολεμούσαν τους Γρύπες, φύλακες του χρυσού και γείτονες των Υπερβορείων.²⁰ Με αυτό τον τρόπο, το ταξίδι του Αριστέα, από λογοτεχνική άποψη, θα μπορούσε να συγκριθεί με τα μυθικά ταξίδια του Απόλλωνα από και προς τους Υπερβορείους, με την έλευση του Αβάριδος του Υπερβορείου και των Υπερβορείων Παρθένων στις μεσογειακές περιοχές κομίζοντας προσφορές στον Έλληνα θεό, όπως αναφέρεται από τον Ηρόδοτο, και, τέλος, με την κάθοδο στο νότο του Πυθαγόρα ως Απόλλωνα Υπερβόρειου.

Ο Αριστέας δεν είχε επισκεφτεί ποτέ τους Αριμασποί, αλλά γνώριζε για αυτούς μέσα από τις ιστορίες των Ισσηδόνων, οι οποίοι, εξωθούμενοι από τους Αριμασποί, εξωθούσαν με τη σειρά τους τους Σκύθες και μέσω αυτών τους Κιμμέριους σε πιο δυτικές περιοχές στην περιοχή του Πόντου. Σε κάθε περίπτωση, αυτό είναι το περιεχόμενο της παρέκβασης του Ηρόδοτου σχετικά με τον Αριστέα και σχετικά με τις πληροφορίες που μπορούσε να βρει για τον ποιητή στην Προκοννήσο, την Κύζικο και το Μεταπόντιο (4.13). Το αν η οινεί ιστορική και η μυθολογική ανακατασκευή των μεταναστεύσεων στα βορειοανατολικά μέρη του κόσμου πηγάζουν από τον Αριστέα, από κάποια άλλη πηγή του Ηρόδοτου ή και από τον ίδιο τον Ηρόδοτο, δεν μπορούμε να το γνωρίζουμε. Μελετώντας πέρα από το ορθολογικό ύφος ενός τέτοιου έπους στον Ηρόδοτο, θα μπορούσαμε να πούμε, συμφωνώντας με τον S. West,²¹ ότι «είναι πιθανώς καλύτερο να οραματιστούμε μια ποιητική περιήγηση κατά την οποία ο Απόλλωνας επιβεβαίωνε πληροφορίες που προέρχονταν από πολλές πηγές, και ότι αυτό το ανομοιογενές υλικό ενοποιούνταν σε ένα ιδανικό πλαίσιο». Οι περιπλανήσεις στον Πόντο και στην Εγγύς Ανατολή της Ιούδας, της αγαπημένης του Δία, και η μεταμόρφωσή της σε αγελάδα στον *Προμηθέα* του Αισχύλου, θα μπορούσαν να είχαν επηρεαστεί από τα *Αριμάσπεια Έπη* (Βιβλίο 1;) του Αριστέα, και κάτι τέτοιο μας δίνει μια ιδέα για το λογοτεχνικό ταξίδι του Αριστέα στις βορειοανατολικές περιοχές, μέσα στις άγριες περιοχές του Πόντου και της Ασίας.²² Κείμενα του [Εκαταίου](#) του Μιλήσιου (1F193, 194, κτλ.), του πρώτου συγγραφέα που αναφέρθηκε στην παγκόσμια *περιήγηση* στα τέλη του βου αι. π.Χ., θα μπορούσαν εξίσου να συσχετισθούν με το ποίημα του Αριστέα, όπως και τα έργα του Πινδάρου, του Δαμάστη και του ίδιου του Ηρόδοτου τον 5ο αι. π.Χ.

Ωστόσο, κατά τη μάχη των μονόφθαλμων Αριμασπέων («πολυάρθρωτοι και πολύ γενναίοι πολεμιστές, με πολλά άλογα και πολλά κοπάδια βόδια στην κατοχή τους», apud Τζέτζη, *Χιλιάδες* 7.680 sq.) με τους γείτονές τους, τους Γρύπες, από τους οποίους απέσπασαν το φυλασσόμενο χρυσό που προερχόταν από τα έγκατα της γης και είχε τραβήξει την προσοχή των

αρχαίων συγγραφέων (Στράβ. 1.2.10, Πλίν. 7.10, Πανσ. 1.24.6), σύμφωνα με τον Αριστέα ή με άλλες γραπτές ή προφορικές παραδόσεις (ελληνικές ή ιρανικές). Από την ίδια μάχη άντλησαν την έμπνευσή τους ανά τους αιώνες αμέτρητες παραστάσεις αγγείων, ανάγλυφα από πηλό, ψηφιδωτά και σφραγιδόλιθοι.²³ Οι σύγχρονοι ερευνητές διαπίστωσαν ότι αυτή η μυθική σκηνή πρόκειται για μια παραλλαγή ενός άλλου πολύ γνωστού ανατολίτικου μοτίβου, που υπάρχει επίσης και στον Ηρόδοτο (Ηρ. 3.102): τα μυρμήγκια που φυλάνε το χρυσό και υπάρχουν σε περσικά και μετέπειτα ινδικά κείμενα (Μεγασθένης fr. 29, 39, 39b Müller).

3. Ερμηνεία

3.1. Η θρησκευτική άποψη

Στα τέλη του 19ου αι. και στις αρχές του 20ου ο Αριστέας θεωρούνταν ως ένας σαμάνος ο οποίος, όπως όλοι οι σαμάνοι από τη Σιβηρία, είχε τη δύναμη και τη γνώση να βλέπει τον κόσμο από τον ουρανό, μέσω των οφθαλμών του νου του που αποχωριζόταν από το σώμα του. Μετά τα έργα των Meuli, Dodds και Eliade,²⁴ πιο πρόσφατα οι ερευνητές προσπάθησαν να θεωρήσουν τον Αριστέα περισσότερο έναν μάντη από τη Μεσόγειο, παρά μια ελληνική εκστατική μορφή συγκρίσιμη, αλλά όχι όμοια, με ένα σαμάνο.²⁵

3.2. Η ιστορική άποψη

Ο J.D.P. Bolton ήταν ο πρώτος που απέρριψε τη θρησκευτική ερμηνεία και πρότεινε ότι ο Αριστέας αντί για Έλληνας σαμάνος του 6ου αι. π.Χ. ήταν Έλληνας περιηγητής του 7ου αι. π.Χ., ο οποίος θα μπορούσε να έχει διηγηθεί στο έπος του ένα πραγματικό ταξίδι στη Μογγολία, ακολουθώντας τον Τανάιν και το Βόλγα, μέσω των κτήσεων των Μαιωτών και των Σαυροματών, με κατεύθυνση το Πέρασμα της Τζουγγαρίας (κατ' εκείνον, η πατρίδα του Βορέα και επομένως τα σύνορα της γης των Υπερβορείων). Πρόσφατα, ο A. Alemany i Vilamajó προχώρησε περαιτέρω και συσχέτισε τις μεταναστεύσεις των Κιμμερίων-Σκυθών (τις οποίες πιθανώς να υponοούσε ο Αριστέας) με την «ανάπτυξη της νομαδικής ιππικής τέχνης στις ασιατικές στέπες», κατά την πτώση της Δυτικής Κινεζικής δυναστείας Ζου, μετά από τον καταγισμό επιδρομών των Σιάν-Γιούν, όπως αναφέρει το Κινεζικό βιβλίο των Ωδών.²⁶

3.3. Η φιλολογική άποψη

Τέλος, ο S. West²⁷ έχει διαφωνήσει (ορθώς, κατά τη γνώμη μας) με τη φιλολογική ερμηνεία του ταξιδιού του Αριστέα, ο οποίος φαίνεται ότι συνεχίζει την παράδοση της Οδύσσειας και των Αργοναυτικών μύθων/επών, και προπορεύεται του είδους της ουτοπικής ταξιδιωτικής λογοτεχνίας. Καταλήγοντας, θα λέγαμε ότι ακόμα και αν ένα ταξίδι στις κεντρικές περιοχές της Ασίας δεν ήταν αδύνατο κατά τους αρχαϊκούς χρόνους, ένα τέτοιο ταξίδι δεν αποτελεί ικανή και αναγκαία συνθήκη για την εξήγηση των *Αριμασπειών Επών* του Αριστέα. Αυτό το ποίημα, γραμμένο σε εξάμετρο στίχο στην αρχαϊκή ελληνική, ανήκει σε μια πλούσια ποιητική παράδοση κατά την οποία η γνώση προέρχεται από μια θεότητα (σε αυτή την περίπτωση μέσω της «επήρειας» του Απόλλωνα), μέσω φανταστικών περιηγήσεων στην άκρη του κόσμου, οι οποίες επιτρέπουν στον ποιητή να συνθέσει σημαντικά γεωγραφικά, ιστορικά και μυθικά στοιχεία. Το ενδιαφέρον των Πυθαγορείων για τον Αριστέα έχει μετατρέψει τη λογοτεχνική πλευρά του έργου του σε φιλοσοφική, γεγονός που θα μπορούσε να συγκριθεί, σε άλλες εποχές, με τα φανταστικά ταξίδια του Φιλόστρατου (σχετικά με τον [Απολλώνιο](#) τον Τυανέα) και του Αντωνίνου Διογένη.

1. Σούδα, βλ. Αριστέας (and Eudocia *Violarium* 157); Ο Ηρ. (4.13) αναφέρει μόνο το όνομα του Καϊστροβίου (όπως και ο Τζέτζης στις *Χιλιάδες* 7.679).

2. Huxley, G., "Aristeas and the Cyzicene", *GRBS* 27.2 (1986) σελ. 151-155· για την παρουσίαση της πόλης, βλέπε επίσης A. Avram, "Proconnesus", στους M.H. Hansen, Th.H. Nielsen (επιμ.), *An Inventory of Archaic and Classical Poleis* no. 759 (Oxford 2004) σελ. 993-994.
3. Hρ. 4.14-15.
4. Αυτή είναι μια εκδοχή που επιβεβαιώνεται από τα καλύτερα σωζόμενα χειρόγραφα και την έμμεση παράδοση (π.χ. Ωριγένης, *Κατά Κέλσον* 3.26 και Τζέτζης *Χιλιάδες* 2.7333). Ο αριθμός «340», που δίνεται από ορισμένα όχι τόσο καλά σωζόμενα χειρόγραφα του Ηροδότου, σήμερα γενικά απορρίπτεται, επειδή προηγήθηκε της ιδρύσεως της Προκοννήσου.
5. West, S., "Herodotus on Aristeas", στο C.J. Tuplin (επιμ.) *Pontus and the Outside World. Studies in Black Sea History, Historiography, and Archaeology* (Leiden-Boston 2004) σελ. 52, ο οποίος αποδεικνύει (και βιβλιογραφικά) τη σημασία του αριθμού 7 στις λατρευτικές πρακτικές του Απόλλωνα. Αυτό συνεπάγεται με το ότι δεν χρειάζεται να αναζητήσουμε μια ξένη πηγή πληροφοριών, όπως το χρονολογικό σύστημα του Hρ. (2.142) που προτιμά τις 3 γενεές για 100 χρόνια (33 1/3 χρόνια/γενιά) από τις γενεές 30 χρόνων.
6. Αυτό ήταν μια έξυπνη υπόθεση του E. Schwyzer's (*PhilWoch* [1922] col. 528, βλ. Herodotea) από το κείμενο του Hρ. (4.15): ο παραδοσιακός όρος που καταδεικνύει την άφιξη του Αριστέα στο Μεταπόντιο (συγκυρήσαντα) αντικαταστάθηκε από τον όρο «συγκυρήσας», που αναφέρεται στην άφιξη του Hρ. Αυτή η θεωρία απορρίφθηκε γενικά, και πιο συγκεκριμένα από τον Bolton, J.D.P., *Aristeas of Proconnesus* (Oxford 1962) σελ. 130-131, και από τον West, S., "Herodotus on Aristeas", στο C.J. Tuplin (επιμ.) *Pontus and the Outside World. Studies in Black Sea History, Historiography, and Archaeology* (Leiden-Boston 2004) σελ. 46 σημ. 11· έγινε αποδεκτό (κατά την άποψή μας για καλούς λόγους) από τον A. Ivantchik, "La Datation du poème l'Arimaspee d'Aristéas de Proconnèse", *AntCl* 62 (1993) σελ. 35-67 (σελ. 60).
7. Αλλά και τον Phillips, E.D., "The Legend of Aristeas: Fact and Fancy in Early Greek Notions of East Russia, Siberia, and Inner Asia", *Artibus Asiae* 18.2 (1955) σελ. 161-177 (σελ. 163)· Bowra, C.M., "A Fragment of the Arimaspea", *CQ* n.s. 6.1/2 (1956) σελ. 1-10 (σελ. 1, σημ. 2)· Forrest, W.G., στο σχολιασμό του για τον J.D.P. Bolton, *JHS* 84 (1964) σελ. 208-209· Dowden, K., "Deux notes sur les Scythes et les Arimaspes", *REG* 93 (1980) σελ. 486-492· Huxley, G., "Aristeas and the Cyzicene", *GRBS* 27.2 (1986) σελ. 151-155.
8. Όπως αμφισβητήθηκε πρόσφατα (με βιβλιογραφία) από τον Ivantchik, A., "La Datation du poème l'Arimaspee d'Aristéas de Proconnèse", *AntCl* 62 (1993) σελ. 35-67 (σελ. 60).
9. *RE* 2.1 (1896) στηλ. 852-859, βλ. Αρισταίος 1 (H. von Gärtringen).
10. *RE* 2.1 (1896) στηλ. 859, βλ. Αρισταίος 7 (E. Wellmann).
11. Οι Κλημ.Αλεξ. *Στρωμ.* 1.21 and Proclus *In Plat.* 2.113, ξεκάθαρα τους συσχετίζουν με τον Επιμενίδα από την Κρήτη, τον Ερμότιμο από τις Κλαζομενές, κτλ. Για όλα αυτά τα πρόσωπα, βλέπε Burkert, W., *Lore and Science in Ancient Pythagoreanism* (μετάφρ. E.L. Minar, Cambridge Mass. 1972) σελ. 147.
12. Βλέπε Bremmer, J., *The Early Greek Concept of the Soul* (Princeton 1983) σελ. 29, contra Rohde, E., *Psyché. Le Culte de l'âme chez les Grecs et leur croyance à l'immortalité* (Paris 1999) σελ. 338.
13. Rohde, E., "Gevgone in den Biographica des Suidas", *RhM* 33 (1878) σελ. 161-220.
14. Αυτή είναι η ανασύσταση του E. Rohde's, από τα χειρόγραφα, που καταδεικνύει την «όγδοη» Ολυμπιάδα (748/745 π.Χ.) ή την «πεντηκοστή» (580-577π.Χ.).
15. *RE* 2.1. (1896) στηλ. 876-878, βλ. Αριστέας 1 (E. Bethe).
16. Στο σχολιασμό του για τον J.D.P. Bolton [*Aristeas of Proconnesus* (Oxford 1962)], *Gnomon* 35 (1963) σελ. 235-240, το *terminus ante quem* που χρησιμοποιήθηκε από τον Bolton (κάτοπτρο του Kelermes) ενέπνευσε τον W. Burkert να προτείνει την αρχή του 6ου αι. π.Χ., και να διστάσει, ακόμα, για το τέλος του 7ου αι. π.Χ. ("Herodot als Historiker fremder Religionen", στο Hérodote et les peuples non-grecs, [Entretiens Fondation Hardt 35, Vandoeuvres-Genève 1990] σελ. 1-39, (κυρίως σελ. 11). Βλέπε, για τον 6ο αι. π.Χ., επίσης Romm, J.S., *The Edges of the Earth in Ancient Thought. Geography, Exploration, and Fiction* (Princeton 1994) σελ. 67-77 (κυρίως σελ. 71).
17. Ivantchik, A., "La Datation du poème l'Arimaspee d'Aristéas de Proconnèse", *AntCl* 62 (1993) σελ. 35-67.

18. Ivantchik, A., "Un Fragment de l'épopée scythe: 'le cheval de Colaxaïs' dans un partheneion d'Alcman", *Ktéma* 27 (2002), σελ. 257-264.
19. Ivantchik, A., "La Datation du poème l'Arimaspée d'Aristéas de Proconnèse", *AntCl* 62 (1993) σελ. 55-56 (με βιβλιογραφία). Βλέπε, για τις προσθήκες και τις παραλλαγές αυτού του μύθου το πρόσφατο Zaporozhchenko, A.V. - Cheremisin, D.V., "Arimaspeans and Griffins: Artistic Tradition and Indo-European Parallels", *ВДИ* 1 (1997), σελ. 83-90 (στα Ρωσικά με Αγγλική περίληψη).
20. *RE* 9 (1916) στηλ. 258-279, βλ. Υπερβόρειοι (H. Daebritz), *LIMC Suppl.* (1997) σελ. 641-643, βλ. Υπερβόρειοι (Φ. Ζαφειροπούλου). Για την αναφορά στα Όρη Αλτάι (ήδη στον Δαμάστα από το Στέφ. Βυζ., βλέπε Υπερβόρειοι, αλλά όχι στον Ηρ. που είναι ανακριβής σχετικά με το έργο του Αριστέα), βλέπε Beckers, W.J., "Das rätselhafte Hochgebirge des Altertums, die sogenannte Rhipäen", *Geographische Zeitschrift* 20.9/10 (1914) σελ. 534-557.
21. West, S., "Herodotus on Aristeas", στο C.J. Tuplin (επιμ.) *Pontus and the Outside World. Studies in Black Sea History, Historiography, and Archaeology* (Leiden-Boston 2004) σελ. 56.
22. Για τον Αισχύλο, βλέπε White, S., "Io's World: Intimations of Theodicy in Prometheus bound", *JHS* 121 (2001), σελ. 107-140· για τη σύνδεσή του με τα Αρμάσπεια Έπη, Bolton, J.D.P., *Aristeas of Proconnesus* (Oxford 1962) σελ. 45, εκτιμάται κυρίως από τους σχολιαστές (π.χ. G.E. Dimock, *The Classical World* 56.2 [1962], σ. 44-45).
23. *LIMC Suppl.* (1997) σελ. 529-534, βλ. Αρμασπείς (X. Gorbunova). Για τους Γρύπες που αποτελούν εξαιρετικά δημοφιλές θέμα για την Αιγυπτιακή, την Εγγύς Ανατολή, την Ιρανική, την Χιτιτική, την Ελληνική, την Ετρουσκική και την Ρωμαϊκή τέχνη, βλέπε βιβλιογραφία στο *LIMC Suppl.* (1997) σελ. 609-611, βλ. Γρύπες (Μ. Λεβεντοπούλου).
24. Meuli, K., "Scythica", *Hermes* 70 (1935) σελ. 121-176· Dodds, E.R., *The Greeks and the Irrational* (Berkeley Los Angeles 1951) σελ. 141· *History of Religions* 11.3 (1972) σελ. 257-302, βλ. Ζάλμοξις (Μ. Eliade).
25. Burkert, W., "GÖES. Zum griechischen Schamanismus", *RhM* 105 (1962) σ. 36-55; Brown, J.P., "The Mediterranean Seer and Shamanism", *ZATW* 93.3 (1981) σελ. 374-400.
26. Alemany i Vilamajó, A., "Els 'Cants arimaspeus' d'Aristeas de Proconnès i la caiguda dels Zhou occidentals", *Faventia* 21.2 (1999) σελ. 45-55 (κυρίως σελ. 50 κ.ε.).
27. West, S., "Herodotus on Aristeas", στο C.J. Tuplin (επιμ.) *Pontus and the Outside World. Studies in Black Sea History, Historiography, and Archaeology* (Leiden-Boston 2004) σελ. 52.

Bibliography :

	Bolton J.D.P. , <i>Aristeas of Proconnesus</i> , Clarendon Press, Oxford 1962
	Huxley G.L. , "Aristeas and the Cyzicene", <i>GRBS</i> , 27, 1986, 151-155
	Mayor A., Heaney M. , "Griffins and Arimaspeans", <i>Folklore</i> , 104, 1993, 40-66
	Romm S. , <i>The Edges of the Earth in Greek and Roman Thought. Geography, Exploration and Fiction</i> , Princeton 1992
	Alemany i Vilamajó A. , "Els 'Cants arimaspeus' d'Aristeas de Proconnès i la caiguda dels Zhou occidentals", <i>Faventia</i> , 21.2, 1999, 45-55
	Birch C.M. , "Lives and Work of Aristeas", <i>CJ</i> , 46.2 , 1950, 79-82
	Bowra C.M. , "A Fragment of the Arimaspea", <i>CQ</i> , n.s. 6.1/2, 1956, 1-10

	Bremmer J. , <i>The Early Greek Concept of the Soul</i> , Princeton 1983
	Dodds E.R. , <i>The Greeks and the Irrational</i> , Berkeley Los Angeles 1951
	Dowden K. , "Deux notes sur les Scythes et les Arimaspes", <i>REG</i> , 93, 1980, 486-492
	Hennig R. , "Herodots Handelsweg zu den sibirischen Issedonen", <i>Klio</i> , 28, 1935, 242-254
	Ivantchik A. , "La Datation du poème l'Arimaspeé d'Aristéas de Proconnèse", <i>AntCl</i> , 62, 1993, 35-67
	Meuli K. , "Scythica", <i>Hermes</i> , 70, 1935, 121-176
	Phillips E.D. , "The Legend of Aristeas: Fact and Fancy in Early Greek Notions of East Russia, Siberia, and Inner Asia", <i>Artibus Asiae</i> , 18.2, 1955, 161-177
	West S.R. , "Herodotus on Aristeas", C.J. Tuplin (ed.), <i>Pontus and the Outside World. Studies in Black Sea History, Historiography, and Archaeology</i> , Leiden-Boston 2004, 43-68
	<i>Epicorum Graecorum Fragmenta</i> , Davies M. (ed.), Gröningen 1988
	<i>Poetarum epicorum Graecorum testimonia et fragmenta</i> , A. Bernabé (ed.), Teubner, Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana, Leipzig 1987

Webliography :

	Arimaspées et Aristéas de Proconnèse http://bcs.fltr.ucl.ac.be/FE/11/Aristeas.pdf
--	---

Quotations

1. Ανώνυμο έπος εμπνευσμένο από τα Αριμάσπεια Έπη του Αριστέα

θαῦμ' ἡμῖν και τοῦτο μέγα φρεσίν ἡμετέρησιν.
ἄνδρες ὕδαρ ναίουσιν ἀπό χθονός ἐν πελάγεσσι
δύστηνοί τινές εἰσιν, ἔχουσι γάρ ἔργα πονηρά
ὄμματ' ἐν ἄστροισι, ψυχὴν δ' ἐνὶ πόντῳ ἔχουσιν.
ἦ που πολλά θεοῖσι φίλας ἀνά χεῖρας ἔχοντες
εὗχονται σπλάγχνοισι κακῶς ἀναβαλλομένοισι.

Ψευδολογγίνος, *Περί ύψους* 10.4

2. Απόσπασμα από το κείμενο του 12ου αι. του Τζέτζη

Ἰσσηδοί χαίτησιν ἀγαλλόμενοι ταναῆσι
και σφᾶς ἀνθρώπους εἶναι καθυπερθέν
ὀμούρους
προς Βορέω, πολλούς τε και ἐσθλοούς κάρτα
μαχητάς,
ἀφνειούς ἵπποισι, πολύρρηνας, πολυβούτας.
Ὄφθαλμόν δ' ἐν ἑκάστος ἔχει χαρίεντι μετώπῳ,

χαίτησι λάσιοι, πάντων στιβαρώτατοι ἀνδρῶν.

Τζέτζης, Χιλιάδες 7.679-684

3. Απόσπασμα από το ποίημα του Milton *Paradise Lost* (Χαμένος Παράδεισος) που έχει εμπνευστεί από τα Αριμάσπεια Έπη του Αριστέα

As when a gryphon through the wilderness
Pursues the Arimaspan, who by stealth
Had from his wakeful custody purloined
The guarded gold.

J. Milton, *Paradise Lost* 2.943-947.